

דף שבועי

בס"ד

פרשת ויקרא, תשפ"ה, מספר 1613

על קורבן, קרבה והקרבה בנימין שמואלי

על נזירות, המתרחקת ומובדלת מחיי היומיום, אך היא אינה מעודדת נזירות, ולמעשה מגבילה אותה במגבלות וסייגים.

גם המשמעות של השורש ק.ר.ב. דומה במידה מסוימת, בכך שישנם מובנים שונים לשורש זה, שלכאורה אינם דומים כלל, אבל יש בכל זאת חוט שמחבר ביניהם.

על קורבן והקרבה

בעברית המודרנית, אם אדם מקריב משלו, או מקריב את עצמו, יש לכך לעיתים קונוטציה שלילית: אדם החסיר משהו מעצמו למען הזולת, לא תמיד מרצונו, ולכן כעת הוא חסר. אך ייתכן שבמשמעות המקורית של המונח, הרעיון הוא אחר לגמרי.

מקריבים קורבן כדי להיות קרובים לקדוש ברוך הוא, והקרבה הנפשית-הרגשית מושגת על ידי ההקרבה הפיזית של הקורבן אל או על המזבח. בעולם העתיק, אנשים היו זקוקים לאמצעים מוחשיים בעבודה הרוחנית שלהם, מה שהתבטא בעיקר בעבודת אלילים ופסילים. לפיכך, הקרבת קורבנות הייתה דרך ראויה וטבעית של התקרבות לקדוש ברוך הוא.

עם השנים, צורך זה ירד באופן משמעותי, וחז"ל תיקנו תפילות במקום קורבנות, במטרה להשיג את אותה קרבה לא-ל. כל זאת, למרות שתפילות היו חלק מהקרבה לא-ל בכל התקופות. אנו יודעים שהאבות התפללו ותיקנו את שלוש התפילות וכי"ב.

ישנה אפשרות להתפלל גם לא באופן מסודר מתוך הסידור. ידועות המעשיות החסידיות שהתפילות שמגיעות לכיסא הכבוד בימים נוראים הן לעתים דווקא התפילות הזכות והפשוטות ביותר, היוצאות מן הלב אף ללא טקסט מוגדר, ודווקא הן יוצרות קרבה של ממש לא-לוהים, ובשם כל הקהילה ואפילו העם.

כשאדם נותן משהו משלו – למשל, קונה כבש או סולת – הוא למעשה מקריב קורבן, ומכאן ההשאלה בעברית של ימינו – של הקרבה (עצמית) של אדם. כאשר הוא נותן למישהו אחר משהו משלו, ובכך מוותר על משהו שהיה שלו – רכוש, זמן ועוד – בכך הוא מקריב מעצמו.

בעברית של היום, משמעות המונח 'הקרבה' אינה תמיד חיובית, אף שנראה שבמקור, אותו ויתור למען הזולת היה בעל קונוטציה חיובית לגמרי – הקרבה כדי

אנו נמצאים בראשיתו של חומש "ויקרא", המשופע בתורת הקורבנות. מצד אחד, רבים מאיתנו מתחברים פחות לפרשות בחומש זה, בוודאי בהשוואה לסיפורי האבות ויציאת מצרים בחומשים הקודמים. מצד אחר, חז"ל הנחו להתחיל ללמד את הילדים הקטנים מקרא דווקא בחומש זה, למרות האתגר להבין את דיני הקורבנות, כדי שהילדים הטהורים, שלא חטאו, יעסקו בקורבנות הטהורים.

מדוע בעצם? האם הבאת קורבן מבעלי חיים או מצמחים יוצרת תחושת קרבה?

שורש אחד, משמעויות שונות

ישנם מקרים שאותו שורש משמש למובנים שונים, ולעתים אפילו לדבר והיפוכו. למשל, השורש ק.ד.ש. משמש גם לדברים נעלים וטהורים, אך גם לתיאור של פרוצה – קדשה. על פניו, קדושה וקדשה הם הפכים מושלמים, שכל אחד מהם נמצא בקצה אחר. אולם, השורש הזה משמש לתיאור של ריחוק, ובכך הוא מחבר בצורה מסוימת בין השניים, הנמצאים על קצוות מרוחקים של אותה סקאלה של התבדלות וריחוק. הריחוק מהחול, מהטומאה, הוא ריחוק נעלה ונשגב, ומתבטא בקדושה. עם ישראל צריך להיות קדוש; הקב"ה אומר: "קדשים תהיו פי קדוש אָנִי" (וי' יט:ב), וזוהי למעשה הפרדה של הקודש מהחול; היבדלות והתרחקות מהעבודה היומיומית, מהחולין. מכאן גם הקידוש של השבת או המועדים, המפרידים ומבדילים בין קודש לחול, אף שהבידול אינו מוחלט. שכן, אנו מנסים לגרום לקודש להשפיע גם בימות החול, ושנועם השבת והמועדים יחול גם על מעשה ידינו גם בימות החול, המכונים בשיר של יום: "ראשון בשבת", "שני בשבת" וכן הלאה.

גם הקדשה נבדלת מהכלל, מוחרגת, אך על הצד האחר של הסקאלה: היא שונה, יוצאת דופן – יצאנית, נפקנית. היא פורצת את הגדר – פרוצה.

אכן, לא כל היבדלות מהעולם של החול נחשבת לראויה בהכרח. ההתרחקות מהעולם הזה באה לידי ביטוי גם בעניינו של נזיר. התורה אומנם אינה אוסרת

* פרופ' בנימין שמואלי הוא דיקן הסטודנטים של אוניברסיטת בר-אילן ומרצה וחוקר בפקולטה למשפטים.

גם הקונוטציה השלילית של השורש ק.ר.ב לא עברה מהעולם. אפשר להניח שקרב בין אויבים, מלחמה, הוא ביטוי לקרבה, לפחות בעולם של פעם, שבו הקרב היה קרב של חרבות או עימות פיזי ישיר אחר, שהעיד על קרבה פיזית בין המתגוששים. זוהי קרבה הרסנית. אך דומה שבכל זאת, בעברית של היום, השימוש בשורש ק.ר.ב. משמעותו חיובית יותר. גם "קרביים" שייכים לאותו שורש. זו הפנימיות של האדם, גם פיזית ובהשאלה לא רק פיזית, ופירושה הכלה של מישהו אחר: "על קרבו וקרעיו".

ומהי "תקרובת"? זהו כיבוד קל, שלא נועד להאכיל רעבים, אלא לחבר בין אנשים באירוע חברתי. כך, שהמשמעות האמיתית של המונח היא למעשה המילה הנרדפת – "כיבוד": אנו חפצים לכבד את האורח ועושים זאת בדרך של התקרבות על ידי מתן מזון. חלק ממצוות השמחה בשבת ובמועדים מתבטא במזון, ואנו תורמים "קידוש" או עושים אירוע מכובד, שיש בו תקרובת, בשמחות משפחתיות, וכך תורמים ליצירת הרגשה נוחה ודינמיקה חברתית טובה.

מעניין שבמקורות מופיעה התקרובת גם כקורבן מסוים שהקריבו לעבודה זרה או זבחי מתים, האסורה באכילה ובהנאה: "מה מת מטמא... אף תקרבת עבודה זרה מטמאה" (משנה עבודה זרה ג, ח; רמב"ם הלכות עכ"ם ז, ב).

ההקרבה – ויתור או מתן מקום?

אם כן, ברוב המקרים בימינו, ההקרבה אין משמעה בהכרח ויתור של ממש. אפשר לראות בכך יותר בבחינת פינוי מקום עבור האחר. פינוי מקום בלב, ואפילו באמצעות הוצאת מסוימת של כספים או "בזבוז" זמן, אינו נתפס בהכרח כויתור אלא כנתינת מקום לאחר בתוכנו, מבלי שהדבר יחסיר בהכרח משהו מעצמנו, אלא, כדברי הרמב"ם על מצוות צדקה, אפילו יעשיר ויגביר מידות טובות בתוכנו.

ויהי רצון שכשאנו קוראים בחומש ויקרא, נכוון גם למתן מקום לאחר – הקרבה במובן של קרבה ויצירת קרבה אמיתית בתוכנו. כך גם נחנך את ילדינו האוחזים בתחילת דרכם בלימוד של חומש ויקרא.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא

לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של

אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע

בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

להשיג קרבה, אם קרבה לקב"ה או אפילו לכוהן המקבל חלקים מהקורבנות. פעולה זו נחשבת לחיובית ומקרבת, בדיוק כפי שמתן צדקה לעני אינו נחשב להקרבה שלילית כי אם להקרבה חיובית של חלק מהרכוש. הרמב"ם אף מסביר, כשיקוף של "צדק חלוקתי", שעדיף לתת מטבע אחד למאה עניים מאשר מאה מטבעות לעני אחד, שכן אותה נתינה – הקרבה – עושה משהו בליבו של הנותן, ועדיף לבצעה כמה שיותר פעמים כדי לגרום להתעלותו של הנותן (רמב"ם, אבות פ"ג משנה ט"ו). זוהי קרבה חיובית; הנתינה לאחר מביאה לקרבה בכך שיש כאן השלמת חוסרים של האחר.

ההתקרבות אל האחר – הקרבה המביאה לאהבה

ישנו סיפור מעשה משמו של האדמו"ר רבי משה לייב מסאסוב, מגדולי החסידות ובעל ה"ילקוט משה". מסופר שהאדמו"ר התקשה בפירוש הכלל "ואהבת לרעך כמוך", ולא היה לו נהיר כיצד יאהב האדם את רעהו כמותו. באחד הימים ראה שני גויים שיכורים מיין מחוץ למסבאה, כאשר הם נופלים האחד על צווארי השני. "אתה אוהב אותי?", שאל האחד את רעהו. "בוודאי", השיב הלה. "באמת ובתמים?", "כן". "איך אתה אוהב אותי אם אינך יודע מה חסר לי?" תמה הראשון. מכאן למד האדמו"ר שאדם אוהב באמת את רעהו רק כאשר הוא יודע מה חסר לו (תמצית סיפור המעשה הובאה בספרו של שמחה רז "שבעים פנים לתורה" לספר ויקרא, תשנ"ח, עמ' 166). כיצד ידע אדם מה חסר לרעהו? כאשר יגמול עם רעהו חסד, אז גם יתקרב אליו, יכיר את צרכיו וידע לאהוב אותו. הקרבה מביאה לאהבה, וכך אפשר להבין מצוות רבות שבין אדם לחברו. הקרבה מתבטאת בהבנת מחסורו של האדם האחר, וניסיון לתת לכך מענה באמצעות נתינה והקרבה של זמן, של מאמץ, של הבעת אמפטיה ועוד: בשמחתו של האחר ישתתף בחוויותיו וישמח עימו, כי אז הוא צריך לשמחה, ובאבלו ישתתף בצערו וינחמנו, כי אז הוא צריך לנחמה, וכן הלאה.

זהו גם היסוד להבנה מדוע לפי מנהגים מסוימים (למשל סידור האר"י) על האדם לקבל על עצמו לפני תפילת שחרית מצוות עשה של "ואהבת לרעך כמוך", ולאהוב כל אדם מישראל כנפשו. האמירה בפה מטרתה להחדיר לליבו של אדם, לפני תחילת היום, כי עליו לנקוט במשך היום פעולות (הן שבלב והן אופרטיביות) לשם הגעה למטרה של אותה מצוות עשה (ראו גם בעל "עטרת זקנים" על שו"ע אר"ח, סימן א, וכן דברים דומים המובאים בסידור "תפילת כל פה", אחד היסודיים הנפוצים ביותר לנוסחי ספרד ואשכנז).

כך גם נתינה והקרבה עבור המשפחה הקרובה יש בה ערך חיובי. אדם נותן משלו לבני משפחתו, לאהוביו ויקיריו, ואינו מרגיש שנחסר בו משהו, בין אם ההקרבה היא חומרית ובין אם היא רגשית. הוא מרגיש שהוא ממלא את חסרונו של המקבל מבלי שהוא עצמו נחסר. ואולי אף להפך; הוא מתמלא ומתעשר מאותה נתינה, גם אם הוא אכן נותן מרכושו ומזמנו. בדומה לכך, הולדת ילד חדש מרחיבה את הלב, ואינה גורעת מאהבת הילדים הבוגרים יותר.

מה הקשר בין הקרבה לבין קרב, קרביים וגם תקרובת?